

15
I. N. 7.
DISSERTATIO GRADUALIS,
DE

OPTIMIS EPISTOLIS
COMMENDATITIIS
MINISTRORUM
VERBI DIVINI
II. CORINTH. III: 1, 2, 3.

C U 7 U S
PARTEM POSTERIOREM
Conf. Ampl. Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,
PRÆSIDE

LAURENTIO O.
LEFREN,

L. L. O. O. & Græcæ Profess. Reg. & Ordin.
Publicæ Bonorum censuræ subjiçiet

DANIEL GESTRIN,

V. D. M. Wiburgensis.

In AUDITORIO MAJORI Die XVII. Maji MDCCLXXV.
H. A. M. C.

A B O Æ

Impressit JOHANNES CHRISTOPHORUS FRENCKELL

EBR. VIII: 10.

Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἢ διαθήσομαι πῶ ὁ κ' Ἰσραὴλ μετὰ
τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος, διδούς νόμους μου εἰς τὴν διὰ-
νοίαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγραφῶ αὐτούς· καὶ ἔσο-
μαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

§. VIII.

Ad rem ipsam transitum facit, omniumque primo notionem vocis καρδιάς eruere satagit.

Hactenus de iis egimus, quæ partim ad sequentia rectius intelligenda, partim ad spurium rei conceptum rite removendum pertinere visa sunt. Nunc, ad rem ipsam propius progressi, de iis exponere volumus, quæ ad conceptum rei positivum spectant. Prima igitur quæstio, quæ hoc agere cogitantibus ultro occurrit, ad notionem respicit vocis καρδιάς, in qua cardo rei vertitur. Quem usum in aliis scripturæ generibus præstant tabulæ, de quibus supra, quantum satis visum est, egimus, eum præstat καρδιά τῶν ἀκροῦντων, *cor auditorum*, in exarandis litteris commendatitiis Ministrorum verbi Divini, quæ omnium optimæ dici merebuntur. Quid igitur Apostolus hac voce nobis præcise indigitatum voluerit, paulo diligentius investigasse non poenitebit, eoque minus, quod, hoc recte cognito, facilius

intelligi possunt cætera, quæ Apostolus de hac materia verbis supra allatis prædicat. Quicumque textum hujus loci, vel levissima adtentione adhibita, perlegere voluerit, is nullo fere negotio inveniet, non de corporali, sed de *spirituali* Scripturæ genere hic agi. Vox igitur *καρδιά*, quæ proprie *cor*, quod pars corporis est, significat, hoc loco *improprie* sumitur; & *mentem*, *ejusque adfectiones* denotat. Quod si igitur mentem Apostoli recte velimus percipere, *tertium comparationis* eruendum esse, certum est. Hac fini primo adtendendum est ad *notionem* vocis, quam *propriam* judicamus. Cor igitur *pars* corporis est *nobilissima*, quæ omnium reliquarum centrum constituit, ex eoque, tanquam ex fonte, omnes actus vitales & omnes motus animales propullulant. Quamvis enim cor, ab adpectu omnium penitus remotum, in intimo pectoris angulo lateat, totam tamen *vitam* hominis suo influxu *afficit*. Nullum corporis membrum, neque magnum, neque parvum est, quod ejus ab arbitrio non pendeat. In venis nullus natat globulus sanguinis & in fibris nulla manat guttula spirituum animalium, quæ ejus imperio non pareat. Ad ejus nutum cubamus, sedemus, surgimus, ambulamus, currimus, & omnia nostra negotia administramus. Corde jubente, vultus nunc rubescit, nunc pallescit, nunc tristis adparet, nunc hilaris, nunc rugas agit, nunc frontem explicat. Verbo: Cor omnium, quæ in homine & ab homine naturaliter fiunt, principium est. Nihil igitur mirum, si nomine cordis, in sensu translato, id omne veniat, quod

quod actionum imputationis capacium, seu moralium principium est. Cor igitur, generatim loquendo, hoc loco ipsa hominis anima est; speciatim vero eæ facultates animæ, quarum in actiones moraliter bonas aut malas præcipuus est influxus, inprimisque propensiones habituales, ex quibus quæ proficiuntur actiones opponuntur iis, quæ simulate & non ex animo fiunt.

§. IX.

Voce naḡdiac, cordis, in Sacris Litteris sæpissime innui animam, ejusque tam propensiones, tum operationes, maxime habituales, idoneis exemplis ex utroque Fœdere desumptis probat.

Ne eas vocis naḡdiac notiones, quas modo indigitavimus, ex nostro ipsorum cerebro exsculpsisse, gratisque adposuisse videamur, alienum non fuerit singulas idoneis exemplis ex Sacra Pagina utriusque Fœderis breviter confirmare. Primum quidem ea adducemus loca, in quibus cor ipsum animæ fundum indigitat, ubi formatur & unde egreditur quod homo foras producit, cum ex habitu agit, adeoque ex iis, quæ sentit & cupit, nihil fingit aut simulat. Hujusmodi in locis voce cordis innuitur aliquid, quod quasi concentratum est ex sensu, motu, nisu & actu animæ intimo. Hinc sæpe usu venit, ut quod uno in membro cor dicitur, id in altero anima dicatur. Sic Moses, quærendum, monet, Jehovaham ex toto corde & ex tota anima Deut. V: 29. Pari modo ex toto corde & ex tota anima Eum amandum, Eique serviendum esse, docet Deutr. X: 12. XI: 13.

custodienda & faciendae esse statuta & judicia Ejus Deutr. XXVI: 16. II. Reg. XXII: 3. audiendam esse vocem. Ejus Deut. XXX: 2, 10. Ei serviendum esse Jos. XXII: 5. ambulandum in veritate coram DEO I. Reg. II: 4. Hoc si fieri possit, ex toto corde & tota anima convertendus est homo II. Chron. VI: 33. Sic toto corde & tota anima sciendum, quod nullum verbum DEI in cassum ceciderit Jos. XXIII: 14. Interdum, cum Scripturae sermo est de rebus maximi momenti, utpote de conversione ad DEUM & de amore DEI, non satis habet docere, quod id fieri debeat ex toto corde & tota anima, sed insuper addit כָּל מַעַל i. e. omni conatu & annifu Deut. VI: 5. II. Reg. XXIII: 29. quæ voces in Græco ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ vertuntur Math. XXII: 37. Quod ne quis existimet pura, puta absolvi speculatione, eaque sterili, minimeque efficaci, addit Marcus vocem ἰσχύος, quæ robur & vires valet Cap. XII: 30. quod & Lucas facit Cap. X: 27. Quod vero his in locis totum cor & tota anima conjunctim significant, id sejunctim involvit totum cor solum I Sam. VII: 3. Jer. III: 7, 10. XXIV: 7. XXIX: 13. Joël. II: 12. Ps. CXIX: 2, 10. II. Chron. XXX: 19. I. Sam. XII: 20. I. Reg. VIII: 23. II. Chron. VI: 14. I. Reg. XIV: 8. II. Reg. X: 31. Ps. CXIX: 58, 69, 145. XIX: 2. LXXXVI: 12. CXI: 1. CXXXVIII: 1. I. Sam. XII: 24. II. Chron. XXXI: 21. Verbo: corde innuitur totus homo internus, quem Paulus ponit in τῷ νοῷ, in mente, & opponit μέλει, membris Rom. VII: 22. Hunc vocat Petrus κροῦτὸν τῆς καρδίας ἀνθρώπου I. Epist. III: 4. Hinc

cor sæpius illis opponitur membris, quæ sub adspē-
ctum cadunt, utpote *faciei* Prov. XV: 13. *fronti* He-
zech. III: 7. *Oculis* I. Sam. XVI: 7. I. Reg. IX: 3.
Jerem. XXII: 17. Cohel. XI: 9. I. Reg. IX: 3. Prov.
XXIII: 26. *Offibus* Jer. XXIII: 9. *Carni* Ps. LXXIII:
26. Hez. XLIV: 7, 9. Ps. LXXXIV: 3. *Auribus*
Act. VII: 51. *Gloriæ*, seu linguæ Ps. XVI: 9. Coll. Act.
II: 26. *Manibus* Ps. XXIV: 4. His enim membris
patrantur externæ actiones, quæ ex corde tanquam
fonte manant, ejusque indoli id debent, quod no-
mine moralitatis venire solet. Hoc innuit Scriptu-
ra, cum cor adsimilat *thesauro*, qui, prout *bonus* aut
malus fuerit, ita bona aut mala sunt, quæ inde pro-
feruntur. Hinc *cor* dicitur *impleri*, quatenus in eo
generantur decreta bene aut male faciendi, *abundare*
vero, quatenus hæc decreta foras exferuntur mini-
sterio membrorum, de quibus nuper facta est men-
tio. Evolvantur loca Math. XII: 34, 35. Luc. VI:
45. & conferantur Cohel. VIII: 11. IX: 3. Est. VII:
5. Act. V: 3. Ps. LXII: 9. Quorum interni motus
& externi actus consentiunt, ii *ex corde* tales esse,
vel talia agere dicuntur. Sic Salvator optimus, se *cor-
de mitem & humilem esse*, adfirmat, quia ex animo
talis erat, qualis videbatur, cum has virtutes exer-
ceret. Math. XI: 29. Sic condonare jubemur fratri-
bus *ex corde* i. e. sincere, adeo ut interne idem sen-
tiamus, quod externe significamus. Qui aliter fa-
ciunt, ii id partim *non ex corde*, partim *alio corde*
facere dicuntur, quorum illud ex Jes. XXIX: 13. hoc
vero ex Ps. XII: 3. constat. Consentur Ps. LV: 22.

Jes. XXXII: 6. Prov. XXIII: 7. Ps. XXVIII: 3. I. Chron. XII: 33. In his omnibus *cor animi sententiam indigitat*. Quod quis corde fovet, id ipse sentit & cupit, vi Psal. LV: 22. quem nuper citavimus. In iis vero, quæ contra genuinam cordis sententiam facit, aliam personam agit.

§. X.

Idem argumentum ulterius persequitur, nomine cordis varias mentis facultates earumque operationes specialius interdum denotare observans.

Quamvis igitur, quod sic cordis nomine venit, id *propensiones involvat habituales ex representationibus et adpetitionibus conflatas atque confusas, sæpe tamen distinctius loquitur Scriptura & hoc nomine nunc hujus, nunc illius animæ facultatis operationes seorsim significat, sed ita tamen, ut priores partes voluntatis sint, sive illa bono, sive pravo ex habitu agat*. Primum quidem *spontaneitatem* denotat, seu *intimam animi lubentiam*, ex qua actiones liberæ minimeque coactæ proficiuntur. Sic *corde ferri & Spiritu spontaneo duci* unum, idemque significat Exodi XXXV: 21. Hinc ire & redire, seu ultro citroque ire, in *via cordis sui*, est vivere pro lubitu, & eam sequi rationem vitæ, quam quis ipse probat & eligit, nullo nec jubente, nec cogente. Jes. LVII: 17. Hæc quoque est mens Moïsi, cum protestatur, se opera sua non fecisse *ex corde suo* Num. XVI: 28 id clarissime constat ex deprecatione, quam Exodi IV: 10, 13. legimus. Hinc *cordi* tribuitur *beneplacitum* Prov. X: 11 *desiderium* Ps. XXI:

3. *volitiones* I. Cor. IV: 5. *cupidines* Rom. I: 24. *concupiscentia* Math. V: 28. *reclinatio* Deut. XXIX: 18. *inclinatio* Jos. XXIV: 23. *conf.* Aët. VII: 39. I. Reg. VIII: 58. Ps. CXIX: 36, 112. CXLII: 4. I. Reg. XI: 4, 5. Jud. IX: 3. II. Sam. XIX: 14. Prov. VII: 25. XXI: 1. Ps. LIV: 19. Job. XXXI: 7. Hez. XI: 24. XX: 16. XXXIII: 31. Jer. XXII: 17. I. Reg. IX: 3. Cordi etjam adscribuntur variæ *operationes mentis*, seu facultatis, qua cognoscimus, utpote intelligendi cogitandi, attendendi, excogitandi, meditandi, machinandi, comminiscendi, argumentandi & similes. Sic formula συνίναι τῇ καρδίᾳ corde intelligere occurrit Math. XIII: 15. Aët. XXVIII: 27. Huic parallela Hebraica לכב הלב habetur Jes. VI: 10. νοεῖν τῇ καρδίᾳ corde cogitare Joh. XII: 40. ἐνθυμέσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ cogitationes menteolvere Math. IX: 4. Hoc vocant Hebræi מַחְשַׁבֹּת מַחְשַׁבֹּת *figmentum*, seu commentum *excogitationum* Gen. IV: 5. VIII: 21. Cogitandi significatio nem habent hi modi loquendi: λαλεῖν ἐν τῇ καρδίᾳ loqui in corde Apoc. XVII: 7. εἰπεῖν ἐν τῇ καρδίᾳ, dicere in corde Math. XXIV: 48. Luc. XII: 45. Rom. X: 6. utrique parallela est Hebraica מַחְשַׁבֹּת, quæ sæpius occurrit, ut Gen. XVII: 17. XXVII: 41. Deut. VII: 17. VIII: 17. XVIII: 21. I. Reg. XII: 26. Esth. VI: 6. Ps. IV: 15. X: 6. XIV: 1. XXXV: 25. LXXIV: 8. Eccl. II: 1, 15. III: 17. Jes. XIV: 13. XLVII: 8, 10. XLIX: 21. Jer. V: 24. XIII: 22. Obad. III: Zeph. I: 12. II: 5. Zach. XIII: 15. Idem quandoque valent formulæ, Græca ἀναβαίνειν ἐπὶ καρδίαν, & Hebræa עלה על לב, quarum utraque ad verbum dicit *adscendere*

dere in cor. Illa Aët. VII: 23. I. Cor. II: 19. hæc vero Jes. LXV: 17. Jer. III: 16. VII: 31. XIX: 5. XXXII: 35. LI: 50. Hez. XIV: 3, 4. II. Reg. XII: 5. & II. Chron. VII: 11. ubi *venire super cor* eodem sensu dicitur, quamvis hæ formulæ interdum decreta animi involvant. Deinde cordi tribuitur *didroia, adtenta cogitatio* Luc. I: 51. *ἐπινοια, meditatio* Aët. VIII: 22. *διαλογισμοὶ, ratiocinationes* Luc. II: 35. IX: 47 quæ *adscendere in cor* dicuntur Luc. XXIV: 30. & *exire e corde* Math. XV: 19. Marc. VII: 21. formula vero *διαλογίζεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ, ratiocinari in corde*, occurrit Marc. II: 6. Luc. III: 15. V: 22. Longum foret enumerare omnes vocis significationes, quæ vel cognitionis habitum respiciunt & utriusque varias propeque infinitas modificationes signant. De his igitur paucas quasi delibasse sufficiat. Adhuc tamen ea restant, quibus cor omnium quoque adfectuum sedes statuitur, de quibus mox se commoda dicendi occasio offert.

§. XIII.

De singulari epitheto tabularum cordis, quo σαρξίνας, seu carneæ dicuntur, pauca monæ.

Hactenus, quid sibi *tabulæ cordis* velint, quantum occasio tulit, vidimus. Nunc se quærendi offert occasio, quid epitheton, quo *σαρξίνας, seu carneæ* dicuntur, importet. Hanc igitur quæstionem paucis adtigisse juvabit, eoque magis, quod, ea excussa, facilius progredi possumus ad considerationem eorum, quæ sequuntur, utpote scriptoris, amanuensis, ipsiusque denique Scripturæ, quam Apostolus
his

his tabulis inscribendum dicit. Ex iis, quæ huc usque disputata sunt, haud obscure patet, hac pictura nihil aliud indigitari, quam animam humanam, cum *suis adfectionibus, operationibus & propensionibus*, quatenus ipsi ad modum *habitus* insunt. Quum vero anima nostra non corpus, sed *spiritus* sit, facile quisque videt, τὸ σαρκίνον hoc loco proprie intelligi non posse de substantia musculosa, quæ in pectore sita est & sanguini recipiendo ac refundendo, per continuam συστολήν ac διαστολήν, inservit. Cumque adeo necesse sit, ut hic in translata accipiatur significatione, eam paulo distinctius evoluisse non pœnitebit. Quemadmodum igitur *subjectum tabulæ* hic metaphorice sumitur, ita in *epitheto* inest continuatio Metaphoræ. Res igitur ad verum comparationis tertium redit. Quum igitur caro *substantia* sit *molliuscula*, haud inepte hic adhibetur τὸ σαρκίνον, seu *carneum*, ad signandam animæ adfectionem, qua non instar tabulæ lapideæ, cui opponitur, *dura, flectique nescia* est, sed contra *veri ac boni docilis* invenitur, & quidquid didicerit, id *libens & lubens* ad sui emendationem convertit. Tota vero formula nobis desumpta videtur ex Scriptura Veteris Fœderis & nominatim ex promissione, quæ Hezech. XI: 19. proponitur, ubi DEUS hominibus ex gentibus undique colligendis diserte pollicetur, se *ex illis remoturum cor lapideum & redditurum cor carneum*. Quum vero Apostolus sine dubio *tabulis lapideis* adludat ad tabulas Legis *Sinaiticas*, & his opponantur *tabule carnee*, facile intelligitur, his vobis indicari differentiam inter sta-

tum animi *refractorium* in Veteri & *spontaneum* in Novo Testamento. In illo enim, peccatis nondum expiatis, ex una parte severa mandata, ex altera partim coacta externæ litteræ observantia, partim obstinata dominabatur contumacia; in hoc vero contra, *pretio redemptionis soluto*, & *venia antecedentium transgressionum impetrata*, promissionibus lætæ dulcioribus & melle syavioribus respondet animus ad attendendum *paratus* & ad obediendum *promptus*, qui in *obsequio* mandatorum menti inscriptorum incredibilem invenit *jucunditatem*. Quot hoc animo imbutos quisque Verbi Divini Minister ostendere potest auditores, tot vivas habet Epistolas, qui ipsum ejusque Ministerium efficacissime commendant.

§. XIV.
Quis hujusmodi Litteras dictare, quis exarare possit paucis ostendit.

Qui indolem animi humani noverit, ejusque tum in vero cognoscendo *stuporem*, tum in bono efficiendo *torporem* non ignoraverit, is facile largietur, non cujusvis verbi divini præconis esse hoc genus litterarum scribere. Hic igitur opportune admodum quæri existimamus, quisnam is demum sit, qui tanto officio idoneus haberi possit? Fieri subinde solet, ut alius *dictet*, alius *exaret* litteras. Hinc duæ nascuntur quæstiones, quarum altera *auctorem*, qui dictet, altera *scriptorem* qui exaret, seorsim spectat. Quis auctor harum litterarum sit, haud obscure docent verba Apostoli: *ὁμῆς ἐστὶ μετὰ τὴν Χρῆσιν*. Episto-
las

las commendatitias ab Episcopis aut Archiepiscopis scribi solitas fuisse §. IV. observavimus. Optimæ igitur Epistolæ commendatitiæ non nisi ab *optimo Episcopo & summo Archiepiscopo* scribi possunt. Hunc titulum, præter CHRISTUM, meretur nemo. Ille igitur solus Auctor est. Et nisi ab ipso profisciscantur epistolæ, quibus nos commendatos cupimus, in spuriis habendæ sunt, quantamcunque elegantiam præ se ferre videantur. Quidquid enim in hoc genere Epistolarum ingenio humano adornatur, id tum demum bonæ est notæ, cum spiritus Sanctus ingenio dominatur, eique tum *materiam*, tum *formam* scripturæ inspirat. Quemadmodum vero Salvator in secula benedictus, cum in his moraretur terris, ipse nihil reliquit scriptum, sed quidquid de vita & doctrina Ejus in Sacris Pandectis legimus, id ministerio fidelium servorum, quibus suum impertiverat spiritum, litteris consignatum est; ita epistolas commendatitias, de quibus hic agimus, non efficientia quadam immediata, sed fida opera eorum, quibus munus prædicandi Evangelii concreditum voluit, consignare solet. Hoc innuit formula, *διακονησῶν ὑφ' ὑμῶν*, quam textus oraculi nostri habet. Ideo vero novum animi statum, in quem translati erant Corinthii, Scripturæ seu Epistolæ comparat Paulus, quod ex illis aliquid elucebat, unde certo constare poterat, eum non *falsum emissarium*, sed *verum Christi Apostolum* esse. Quo autem jure ad hoc testimonium provocare potuisset, nisi id suo ipsius ministerio in mentibus ac cordibus eorum exaratum fuisset?

Opus enim artificem laudat. Non desunt, qui formulam Græcam *διανοεῖν ἐπιστολὴν* nihil aliud significare contendunt, quam *epistolam aliena opera conscriptam perferre*, hoc tamen loco etiam scribendi ministerium ea involvi, certum est. Jure igitur heic nostra facimus verba Cl. CAMP. VITRINGÆ, qui, *Corinthiorum*, inquit, *animos Paulus ut tabulas considerat, per suum ministerium preparatas aptatasque, quibus Christus, per potentem spiritus Sancti operationem, voluntatem suam legemque Novi Fæderis insculpsit, manifesta allusione ad τὸ μεμψόμενον τῆς παλαιᾶς διαθήκης, quo lex tabulis insculpta lapideis ejusdem legis sculpturam in hominum mentibus exclusit.* Observ. Sacr. Lib. VI. Cap. XVIII. §. 9.

§. XV.

De ipso argumento optimarum Epistolarum Commendatitiarum paucis exponit.

Venimus nunc ad *questionem principalem*, in qua cardo totius disputationis vertitur. Ea huc redit, ut ipsum aperiamus argumentum, quod optimæ literæ Commendatitiæ continent. Nostro enim judicio parum refert novisse, quæ sit epistolæ inscriptio, & quis eam vel dictaverit, vel scripserit, nisi quid contineat, constiterit. Hoc igitur hic breviter excussisse juvabit. Inter Corinthios agitari coepta erat quæstio, utri plus fidei habendum esset, Paulone, qui illis purum putum adnunciaverat Evangelium, nihil se scire judicans, *εἰ μὴ ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ταύτην ἐκωμωμεν* I. Cor. II: 2. an vero præconibus quibusdam judaizantibus, qui nativa gratiæ mella fermento quo-

quodam operario, ut ita dicam, infulse temperanda seiscabant. Ut hanc controversiam dirimeret Apostolus, non ad ventosam eloquentiæ pompam, quam adversarii adhibuerant, sed ad verum & vivum doctrinæ effectum, quem in animis auditorum *ἐν ἐν παιδείᾳ διδασκαλίας σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμει* produxerat I. Cor. II: 4. Is demum veri *DEI* verus est *legatus*, qui non satis habet nec frigidum aliquod simulacrum veritatis in lingua auditorum pictum, nec inanem quandam speciem virtutis in externum vitæ habitum inductum, sed de eo potissimum satagit, ut ipsum animum eorum spiritu Christi imbuat, ut vere de se prædicare possint: *ἡμεῖς νῦν Χρυστῷ ἔχομεν, nos mentem Christi habemus* I. Cor. II: 16. Quis vero mentem Christi habet, nisi qui idem cum Christo cogitat, sentit, dicit, agit? quoties igitur eorum nobis concipere volumus imaginem vitæ, qui veræ & vivæ Christi epistolæ dici poterunt, toties intueri debemus ipsum exemplar, ad quod transformati sunt. Nam *πάντες ἀνακεκαλυμμένοι πρὸς ὅπου τὴν δόξαν κυρίου καὶ ἀποκρυφόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφόμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν κατὰ πνεῦμα* II. Cor. III: 18. Longum foret, si singulos splendoris radios, quos fideles, ex quo Spiritus Christi in iis habitare cœpit, reflectunt. Eos tetigisse sufficiat, qui in Christo maxime conspicui erant, cum inter homines versaretur. Nostro quidem iudicio id in Christo gloriosissimum fuit, quod spiritus mundanus ignominiosissimum iudicat. Quodnam vero illud est? illud ipsum, quod e diametro

oppositum est adfectibus, per quos lapsi sumus. Erant illi *arrogantia* & *inobedientia*, quarum comes erat *metus*. In optimis igitur Epistolis commendatitiis omnium distinctissime legitur sincera minimeque adfectata *humilitas*, & verum *obediendi studium*, ex animi *fiducia* repleto profectum. Hæc gloria ex merito & exemplo Christi in animum fidelium derivatur. Ipse jubet, ut ab se discamus *πραότητα καὶ ταπεινότητα*, lenitatem & humilitatem, *ὅτι* inquit *πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ* Math. IX: 29. Hinc Paulus, cum *κρυοδόξια* disvadet, ad *ταπεινοφροσύνην* adhortatur, idque exemplo Christi. *τὸν*, inquit *Φρηνίσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, i. e. in vobis idem vigeat sensus, qui in Christo Jesu vigit. Quis ille fuerit, docent, quæ addit verba: *ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἐν ἀπειρωτοῦ ἡγήσατο* &c. Phil. II: 3, 6, 7, 8. Hanc Christi humilitatem imitari velle summa est *sapientia*, posse summa *potentia*, ad quam Christiano adspirandum est. Christus, cum sciret omnia sibi in potestatem tradita esse, lavit & tersit pedes Apostolorum Joh. XIII: 3, seqq. Pari modo fideles, quamvis *unctionem* habeant a Sancto & sciant omnia I. Joh. II: 20, quæ scilicet ad pie vivendum spectant II. Pet. I: 3. quamvis Jesus illis dederit *ἐξουσίαν πάντα Θεοῦ γενέσθαι* Joh. I: 12 & maximas atque pretiosas promissiones, ut fiant *ἱσὶα κοινωνοὶ φύσεως* II. Pet. I: 4. quamvis acceperint *πνεῦμα υἰοθεσίας*, Rom. VIII: 15 & ille idem Spiritus cum Spiritu eorum testetur, quod *πνεῦμα Θεοῦ* sint v. 16. immo *heredes DEI* & *coheredes Christi* v. 17. adeo ut omnia eorum sint I. Cor. III: 21, 22. ipsique repleti sint fructibus justitiæ, qui ex Christo redundant in gloriam & laudem DEI Phil. I 11. coll. Rom. XVI: 22. tantum tamen abest, ut ideo se aliquid esse cogitent, ut potius, quo plura se dona accepisse intel-

intel-

intelligent, eo se aliis inferiores sentiant Phil. II: 3. Nam, docente ipso Salvatore, is est ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν ἁγίων, qui se pueruli more humiliat Matth. XVIII: 4. Quorum igitur mentibus & cordibus intime inscripta, penitusque impressa est imago humilitatis Christi, adeo ut hic sensus in omnibus tum gestibus, tum actionibus se vivis quasi litteris legendum exhibeat, ii demum doctorem suorum optimæ sunt litteræ commendatitiæ. Quod si vero quis quærat, quinam illi sint, qui id genus Litteras exarare possint, facile intelliget, non alios esse, quam qui ipsi veræ & vivæ sint epistolæ Christi, ejusque *παπικοῦ θεοῦ* in omnibus, quæ dicunt & faciunt, tanquam specula reflectunt.

§. XVI.

Finem opellæ imponit.

Proximum jam esset, ut modum describeremus, quo hoc genus epistolarum exarari possit, verum cum hæc quæstio partim ad aliud pertineat forum, partim prolixior postulet tractationem, quam loci angustia capit, hic pedem figere cogimur, eos, qui de hac re plenius informari cupiunt, ad scripta Theologorum remittentes, in primis vero eorum, qui de actibus gratiæ commentati sunt. Qui vero ex ipsis fontibus haurire malunt, iis auctores sumus, ut post *sermones Salvatoris* hic, illic apud Evangelistas occurrentes, *Scripta Apostolorum* sedulo evolvant & nominatim tria prima capita I. Pauli Epistolæ ad Corinthios, quæ paucis pagellis plus continent, quam vasta volumina Theologorum scholastice doctorem. Omnia ad Spiritum DEI veritatis, cujus mentio in textu nostro injicitur, redeunt, & obsequium, quod ejus ductui præstatur, *Ducit vero in omnem veritatem* Joh. XVI: 13. *Spiritus ille veritatis est & de Christo testatur* Cap. XV: 26. *Christum glorificat, & quidquid annunciat, id*
ex

ex thesauro Christi depromit Cap. XVI: 14, 15. Sed ad tria illa Pauli capita redeamus. Hic singulares observandæ emphasis, quæ verbis Apostoli passim insunt, utpote cum Iesus Christus exclusive *θεμέλιον* ponitur Cap. III: 11. cum hoc ad huc specialius revocatur ad *Christum crucifixum* Cop. I: 23. II: 2. cum ab annunciatione Evangelii removetur *σοφία λόγος*, &, quod ad huc gravius est, *ταυρὸς χρεῖς* ea dicitur inanis seu inutilis reddi Cap. I: 17. cum *πνεῦμα ἐν τῷ Θεῷ* opponitur *πνεύματι τῷ κόσμῳ* Cap. II: 12. & *διδάκται ἀνθρώπου σοφίας λόγοι* opponuntur *διδάκταις πνεύματος ἁγίου* v. 14; cum rejicitur *σοφία τῶν σοφῶν* Cap. I: 19. & *σοφία τῷ κόσμῳ τῆς* v. 20. & sola *σοφία τῷ Θεῷ* Cap. II: 7. laudatur, cum DEUS dicitur *μωραναι τὴν σοφίαν τῷ κόσμῳ τῆς* v. 20. & *διὰ τῆς μωρίας τῷ κηρύγματι* *salvare credentes* v. 21. cum sibi in vicem, tanquam pugnantia, opponuntur *σοφία ἀνθρώπων* & *δυνάμεις Θεοῦ* v. 5. nec non *πειρὶ ἀνθρώπου σοφίας λόγοι* & *ἀποδείξεις πνεύματος καὶ δυνάμεως* v. 4. ut alia plura ejusdem indolis & generis præteream. Quod igitur plerique præcones verbi Divini tam paucas epistolas commendatitias ejus generis, de quo egimus, ostendere possint, id exinde provenit, quod vel *alias materias, quam Christum*, caput ponant prædicationis, vel si eum non negligant, aut *splendorem* Taboriticum, quam *cruorem* Golgathæum commendare malint, aut loco *ἀποδείξεως πνεύματος καὶ δυνάμεως*, nescio qua vecordia, frigidam artem oratoriam & inanem verborum tumorem adhibent, ignorantes, *ὅτι τὸ μωρὸν τῷ Θεῷ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν* Cap. I: 25. interea *μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω, εἰ πρὸς δοκεῖ ἐν τῷ αἰῶνι τῆς* *σοφίας εἶναι, μωρὸς γινέσθω, ἵνα γένηται σοφός* Cap. III: 18. Gloria sit DEO per Iesum Christum in Spiritu Sancto Amen!